

## CAN YÜCEL'İN SEVGİ DUVARI ŞİİR KİTABINA HERMENEUTİK YAKLAŞIM

Hermeneutical Approach to Can Yücel's *Sevgi Duvarı* Poetry Book

Emrah SEFEROĞLU\*

### ÖZ

Edebî yapıtları anlama/anlamlandırma/yorumlama hayatı, nesnel tını, bireysel ve toplumsal travmaları okumadır. Hermeneutik, bir metnin yorumlanması ve anlaşılması sürecidir. Bir metnin içeriğini ve anlamını çözümlmek ve yorumlamak için çeşitli yöntemler kullanır. Bu yöntemler metnin tarihî, kültürel, dilsel ve edebî bağlamını göz önünde bulundurur ve yorumlama sürecinde önyargıları en aza indirmeyi amaçlar. Can Yücel'in şiiri, bireysel yorumlama ve objektif yorumlama arasındaki dengeyi sağlayarak toplumsal konularla bireyin hayatını iç içe aktarır. Hermeneutik kapsamında ele alınan Can Yücel'in *Sevgi Duvarı* şiir kitabı toplumu saran bütün siyasî, askerî ve sosyal olayları satır aralarından okura ulaştırır. Şair, insanı ve tinselliği içsel yaşanmışlıkla, yaşantıyı yeniden üretici/oluşturucu/kurucu halleriyle şiir katmanlarında görünür kılar. Emek, özgürlük, sevgi, umut, başkaldırı karşısında sosyal adaletsizlik, sosyal adaletsizliğin alt başlığı otoriteye karşı bir duruş, baskı ve özellikle başkalaşma/metalaşma, değer dizgesinin çözümlenerek öznelerin de nesnelere hayatının içerisinde olması durumu *Sevgi Duvarı* şiirlerinin, sevgiden duvar dışına itilmeye varan şeylerin bütünü olduğunu açıklar. Eser, kuramsal okumanın rehberliğinde kendi zamanından yapıtın yazma zamanındaki yaşanmışlıkları hem toplumsal düzeyde hem de bireysel şekilde ortaya çıkararak okur ve şair arasındaki bağlamı kurar. Böylece çalışma, kuram ile incelenen şiirlerdeki anlam katmanlarının sürekli olarak yeniden yapılandırılabileceğinin ve edebiyat eserlerinin sonsuz bir yorumlama ve anlama potansiyeline sahip olabileceğinin örneğini sunar.

**Anahtar Sözcükler:** Hermeneutik, şiir sanatı, metin eleştirisi, Can Yücel, *Sevgi Duvarı*.

### ABSTRACT

Understanding/interpreting/interpreting literary works is reading life, objective spirit, individual and social traumas. Hermeneutics is the process of interpreting and understanding a text. It uses various methods to analyse and interpret the content and meaning of a text. These methods take into account the historical, cultural, linguistic and literary context of the text and aim to minimise prejudices in the interpretation process. Can Yücel's poetry provides a balance between individual inter-

\* Öğr. Gör. Dr., Türk Dili Bölümü, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize/Türkiye. E-posta: emrah.seferoglu@erdogan.edu.tr. ORCID: 0000-0001-9164-2604.

pretation and objective interpretation. Can Yücel's poetry book *Sevgi Duvarı*, which is considered within the scope of hermeneutics, conveys all political, military and social events surrounding the society to the reader between the lines. The activity of understanding human and spirituality through works of art makes the inner experience and life visible in the layers of poetry with its reproductive/ generative/ constitutive states. Labour, freedom, love, hope, social injustice in the face of rebellion, social injustice's subtitle, a stance against authority, oppression and especially metamorphosis/ commodification, that is, the dissolution of the value system and the inclusion of subjects in the life of objects, implies that *Sevgi Duvarı* is the whole of things that range from love to being pushed out of the wall. Under the guidance of the theoretical reading, the work establishes the context between those who read the book of poems and the poet by revealing the experiences from its own time to the time of writing the work both at the social level and individually. Thus, the work provides an example that the layers of meaning in the poems analysed with theory can be constantly reconstructed and that literary works have an infinite potential for interpretation and understanding.

**Keywords:** Hermeneutics, poetry art, textual criticism, Can Yücel, *Sevgi Duvarı*.

## Giriş

Yazarın bireyselliğinin, yapıtının bir defalığının ve özgünlüğünün vurgulanması anlamına gelen hermeneutik; eseri meydana getiren sanatçının bile bilincinde olmadığı kurallara bağlı biçimde metni anlamlandırma yolunu açar. Kuram, bir ürün şeklinde eserin anlaşılması, yorumlanması ve değerlendirilmesinde hangi ölçütlere ve normlara başvurulması gerektiğinin cevabını ortaya çıkarır. Hermeneutik yaklaşıma göre edebiyat yapıtlarının, özgünlük ve özerklikleri dikkate alınarak anlaşılması ve yorumlanması bir gerekliliktir. Bu nedenle dil, kendi içindeki devinimiyle çokanlamlılığın bizzat kaynağı olmaktadır ve bu çokanlamlılık özellikle edebiyat yapıtının temel özelliğidir (Özlem, 2011: 18). Edebiyat yapıtı döneminin nesnel tininin ürünüdür ve dönemin nesnel tini tarihsel koşulları, felsefi, hukuksal, siyasal düzenleri, yaşama stilleri anlaşılmadan yapıt da anlaşılabilir. Nesnel tin, okuru ve sanatçıyı kapsadığı için metin, okurun çağ ve sanatçı ile iletişim kurduğu organik bir bütündür. Şairin şiiriyle var ettiği düzen kendi döneminin anlaşılmasındaki önemli yorum nesnesidir.

Edebiyat eserinin anlaşılması ve yorumlanması, sadece metnin içeriğine dayanmaz, aynı zamanda okuyucunun kendi deneyimlerine, hayat görüşüne, dil becerisine ve kültürel arka planına da bağlıdır. Yani, edebiyat eserleri, okurlar tarafından yorumlanırken, bu yorumlama sürecinde okurun kişisel deneyimleri ve dünya görüşleri etkili olur. Hermeneutik şiir kuramı, ede-

biyat eserlerinin sadece yüzeyindeki anlamları değil, aynı zamanda eserin altında yatan derin anlamları da keşfetmeyi amaçlar. Bu kurama göre, bir edebiyat eseri, yalnızca yazarının belirlediği anlamlarla sınırlı değildir, aynı zamanda okurların yorumlama süreciyle de zenginleşir ve çeşitlenir. Hermeneutik, herhangi bir edebiyat eserinin mutlak bir anlamı olmadığını savunur ve okurun yorumlama sürecinde, eserin anlamlarının sürekli olarak yeniden yapılandırılabilenliğini ifade eder. Bu kuram, edebiyat ürünlerinin sonsuz bir yorumlama ve anlama potansiyeline sahip olduğunu söyler.

Can Yücel'in *Sevgi Duvarı* şiir kitabındaki 67 şiiri incelendikten sonra kitabın dönemini ve şairin bakış açısını örnekleyen seçili şiirleri hermeneutik kuramla okumak, şiirlerin anlaşılmasını ve yorumlanmasını olanaklı hale getirmek, okur zamanından eserin yazma zamanını görünür kılar. Böylece kuram ile incelenen şiirler, kendi anlamlarının sürekli olarak yeniden yapılandırılabilenliğini ve edebiyat eserlerinin sonsuz bir yorumlama ve anlama potansiyeline sahip olduğunu açıklar.

### Şairden Şiire

Toplumdaki bireylerin haksızlığa uğramasının gösterimi, Can Yücel'in şiirlerindeki büyük yankıdır. Sanatkâr, şiirinde sivriliği, asiliği, dizelerindeki argo sözleri, müstehcen kalıpları ile hayatı boyunca yaşadıklarını metnine taşır, bu şekilde toplumsal meselelerde kendini ayna olarak tutarak toplumdaki haksızlığa uğrayan insanlara karşı bir vazife üstlenir. *Sevgi Duvarı* adlı şiir kitabı sevginin taşıdığı imgeleri aynı zamanda da aşılamayan veya aşılmaya çalışılan bütün duvarları ifade eder. Sevgi adı ile başlanılan her yapının, kişinin kendi içindeki duvarlarla örülü olduğunu ve yaşamaya devam edebilmenin bu duvarları yok etmekle ilgisini olduğunu anlatır. Şiir, sevginin insana verdiği güç ve umut konusunda farklı bir bakış açısı sunar. Şiir öznesi, metinde sevginin duvarlarını yıkarak insanları birbirine yakınlaştırebileceğini vurgular. Eser, yalnızlığı, acıyı ve umutsuzluğu anlatırken sevginin insanları kurtarabileceğine dair bir umut ışığı verir.

*Sevgi Duvarı* 3 bölümden oluşmaktadır, Can Yücel'in 1950-1970, 1958-1962, 1963-1973 tarih aralıklarıyla eseri bölümlenmesinin sebebi, bu zaman aralıklarında İkinci Dünya Savaşı, 1960 darbesi gibi sosyal olayların yaşanmasıdır. Söz konusu darbeden sonra Can Yücel, yurt dışına çıkmak zorunda kalır. Üniversite gençlik yıllarından olgunluğa geçiş sürecindeki siyasî ya da hayati dertler şiir kitabının yayımlandığı dönemle aynıdır. *Sevgi Duvarı* yazma zamanıyla uzun bir döneme yayılır. *Sevgi Duvarı*'nda manzum önsöz ile birlikte 67 şiir bulunur.

yoldaşlar yayınlarken bu gecikmiş kitabı  
it gibi biliyorum Makul bir şey değil bu  
olsa olsa bir küçük Kent söylüyor ızdırabı  
veyahut iki Cami arasında bir Mahya  
Rüzgar vurdukça Hani hep kopacakmış gibi  
yine de ışıl ışıl ortada salınır ya... (Yücel, 2022: 3).

Enis Akın (2006) “Güzelde Tutunamayan Şair: Can Yücel” adlı yazısında Can Yücel’in 1970’lerde insan hayatının bir parçası olan küfrü, şiire dâhil ettiğini böylece şiir bütünselliğinin gerçekleştiğini söyler. Bu kanaatinden sonra 1970’lerden önce yazılmış olan *Sevgi Duvarı*’nı bu esere adını veren şiirden hareketle değerlendirir:

*Sevgi Duvarı*’nda rezil olmak ile yalansızlık arasında bir denge vardır. Rezil olmayı önemsememe, insan kültürünün bugüne kadar ortaya koyduğu değerlerin önemli bir bölümünü hiçe saymayı sembolleştiren bir karar. Can Yücel “Sevgi Duvarı” başlıklı şiirde rezil olmaktansa yalan söylemeyi tercih eden bir sınıfsal nezaket hastalığına karşı, ifadesini yalansızlıkta bulan bir bütünlük duygusunu över (Akın, 2006: 1181).

Kitabın genelinde ise şiirler, başlıkları itibariyle aşk, doğa, insan ilişkileri, toplumsal sorunlar ve siyasi konular gibi çeşitli temalara odaklanır. Can Yücel’in şiiri sosyal, ekonomik ve siyasî sorunlara dikkat çekerken bireyin yaşam serüvenindeki aşk duygusunu da ihmal etmez, eserin bütününde bireysel endişe ile toplumsal kaygı iç içedir. Sınıf mücadelesi, emperyalizm, sömürü, yoksulluk, işçi sınıfı sorunları, kadın hakları ve ulusal sorunlar, darbeler eserin tematik içeriğini oluşturur.

### ***Sevgi Duvarı*’nın Anlam Katmanları**

*Sevgi Duvarı*’nda yer alan şiir öznelinin çoğunluğu “ben” ile ilgilidir. Ben’in açılanan dünyası farklı görünümde şiirlerde yer alır. Bu benlik algısı, “Palas Pandıras”ta “Selma diye bir kız vardı seyrimde” (Yücel, 2022: 10) şeklinde görünürken “Eşref Saat”te “Nedir bu içimde kopuşan sevinç, ölecek miyim ne” (2022: 40) biçimindedir. Eserde insanın bireysel dünyasının serzenişlerinin bulunmasının yanında toplumsal dertlerin ve dünyaya yayılan kapitalist düzenin eleştirisi de yine şiir öznesinin benlik algısıyla aktarılır. Şiir öznesi “Go Home Hacı Go Home” adlı şiirde sloganlaşmış olan “Yankee go home” söylemine gönderme yapar böylece eserin sosyal meselelere değinmesini örnekler. Bu bakış açısına hizmet eden diğer şiirler ise; “Andersen’in Masalları” ve “Deliliğe Övgü”dür. Söz konusu şiirlerde geçen

“Amerikan yardımı”, “buluççinli bir gök”, “Afrika”, “zenci hamallar”, “Amerikan onbaşı” gibi ifadelerle şiir öznesi görünenin arkasındaki gerçek tehlikeyi haber vererek insanları uyarır (Gülgen Börklü, 2012: 87). 1950 ve 1973 yılları arasına yayılan yazma zamanında Türkiye’de yaşanan darbenin getirdiği sınırlılıkları ve aksaklıkları da metne taşır.

1950 ve 1973 arası yazılan şiirlerde Türk toplumunun geçirdiği darbenin de etkileri mevcuttur. “Bir Numaralı Halk Düşmanı” şiiri “Reis Bey dedim Reis Bey, Asın beni dedim, dövün öldürün beni” (2022: 24 ) şeklinde başlarken “”Na’ptım biliyor musunuz Reis Bey, tuttum insanları sevdim” (2022: 24) biçiminde biter. İsim-içerik zıtlığıyla halk düşmanı olan ben, insanları sevme ile suçlu olduğunu ifade eder. Bu zıtlık arada ve eşikte kalmanın ifadesidir. Şiir öznesi, var olduğu toplumda yaşayanları sevmektedir fakat gördüğü haksızlıklarla yaşayamamaktadır. Öznenin ceza çekmek istemesi ve halkın düşmanı olarak görülmesi ironik benzetmeyle sosyal adaletsizliğe karşı koymamasından kaynaklıdır. Aynı şekilde “Cehennemın Dibi” adlı şiirde de şiir öznesi; “karşıda bir ütücü dükkânı var / içerde tıpkı sana benzer bir kız / ama nasıl hamarat eline çabuk / öyle özene bezene / dünyayı düzeltirmişçesine / susuzlara su ekmeksizlere ekmek / umutsuzlara umut vermişçesine / zengin çamaşırlarını ütülüyor” (2022: 33) ifadeleriyle işçi sorunlarını, emek sömürsünü, verilen çabanın, mücadelenin bütün umutları yeşerttiğini fakat ütü dükkânından vitrine yansıyan bir siluetten öteye geçmediğini, görünmediğini aktarır. Nitekim “Öğretmenin Düş”ü şiirinde, düşüş ile ironik anlatımla eğitimin basite indirgenmesi eleştirilecektir. Toplumsal aksaklıkların görünür kılınması “Hayırsız Ada”daki “Ne sen patiska ne şeker ne özgürlük, anlaşıldı dedik vehpinin kerrâkesi bizimkisi boşuna zahmet” (2022: 37) ifadesiyle “Kayıtlı” adlı şiirde işçi Partisine kayıt yaptırma sebebiyle aktarılır. Bu şiirde şiir öznesi ben ile biz’i birleştirir: “Zikredelim önce halkın adını / Çocuğun işçinin hakkını / Alsın diye köylü toprağını / işçi partisine yaptır-dım kaydımı” (2022: 101). Haksızlıklara ironi ile bireysel çıkarlara argo jargonuyla, aşk duygusuna ferdi cümlelerle, siyasi parti üyeliğini gerçekçi ifadelerle aktaran şiir öznesi yaşamın adaletsizliğine, toplumun eşitsizliğine karşı dik duruş sergiler. Metin kendini bu duruşun sesi ile inşa eder. Şiirler hem sloganik hem de gerçekçidir. Gündelik olaylar karşısında sedanter, eylemsiz duruşu eleştirir. Bu nedenle eser başkalaşma ve şeyleşme sarmalında dolanır. Sesini bulmaya çalışan özne değiştiremedikleriyle yok olur, şeyleşir.

Oyunbozan bir akşamın altında,  
Elinde bir yoyo gibi benliğın,

Senden damlara, damlardan geriye  
-Tavuklar yem der, kediler ciğer-  
Sana benzer bir şey dolaşır havada. (Yücel, 2022: 4).

*Sevgi Duvarı*'nın ilk şiiri olan “Başkalaşma” üç benttir. Birinci bentte eserin genelinde yer alan ben ve ben/lik algısı mevcuttur. Şiir öznesinin psikolojisi “düzeni / oyunbozan bir akşamın altı” (2022: 4) cümlesi ile ifade edilir. İkinci bentte var olduğu bilinemeyen bir kantoya benzeyen bir kadına aşk ilan edilir. “Kurtulur dudaklarından düşersin er geç” (2022: 5) dizesiyle başlayan üçüncü bölümde şiir öznesi aşkla başlayan başkalaşma sürecini anlatmayı amaçlar. “Başkalaşma” aşk teması çerçevesinde değerlendirilirken aslında tamamlanabilir bir şeyleşme şiiridir. Nitekim kitap “Başkalaşma” ile başlar ve ilerleyen son bölümde de “Şeyist” adlı şiirle devam eder ve bu iki şiir birbirini örter. “Şeyist” şiirinde şiir öznesi 21 kez şey kelimesini kullanır “Başkalaşma”da ise bir aşkın izinden gidildiğinde benliğin kendine ve etrafına yabancılaşması çürümesi aktarılır. Hermeneutik’te yazılı bir metni anlamak, geçmişteki bir şeyi tekrarlamak değil onu şimdiki anlama ortak etmek esastır (Doğan, 2011: 65). Bu nedenle şiir öznesi en başta “elinde bir yoyo gibi benliğin...” (2022: 4) ile başkalaşacaktır ve sonra “ben başka şeyim, ben şeyim” (2022: 106) şeklinde dönüşecektir.

*Kaynak* dergisinde 1954 yılında yayınlanan “Demin” şiiri de anın her daim devam ettiğinin gösterimidir. *Kasvet elinde bir paslı makas İstanbul’un asma köprülerini kesti* (Yücel, 2022, s. 6) dizesi 1954 yılındaki siyasi iklimin gösterenidir. Toplumda hissedilen kasveti ve bunu bitirecek olanın da yine eski düzende yer alan paslanmış aygıt olmasını eleştirir. Şiir öznesi hiçbir şeyin değişmeyeceğini ve sevdanın, -yine görünen aşktır- önüne çıkan engellerin yarattığı psikolojiyi aktarır.

Sevdamızın içinde cirit oynayan Cambaz  
şimdi bir kör satırdır içimizde  
ha düşer  
ha düşer  
ha düşer  
başımızın üstünde demin gülüp duran gökyüzü  
Yedekte bir salapurya şimdi (2022: 6).

Bu dizelerde şiir öznesindeki düşüş eylemi, sadece cismâni bir kadın erkek aşkını ifade etse de şiir öznesi “az önce” olan her şeyin aslında tam da “şu anda” yaşamı etkileyen şeylerin bütünü olduğunu ifade eder. Can Yücel’in şiiri, bütün hayatını etkilemesinin kodlarıyla doludur. Şiirde “başımı-

zın” ifadesiyle başlayan ikinci bölümde, bedbinlik ve sevdanın noktalanması yer alsa da “demin”in az öncede kalmanın “son” olduğu vurgulanır.

Duvar dibindeydiler bi bakış baktı  
Şimdi ışık yıllarında yaşıyor o çiçekler  
Heyt bu kadına can veren tanrım  
Sarı bir yatışı var bütün çarşaflardan ayrı  
Gelirim demişti bugün için  
Gözlerim güneş saatinde (2022: 12).

“Günyalım Şiiri”nde “sarı” “yatış” “çarşaf” kelimeleri gibi bu çağrışımlarda hem kadın nitelenirken hem de bu çarşafın temizliği ile bireye dolanması kişiyi yok etmesi imlenir. Çarşaf örtendir. Bu örtü benliğin gizlenmesiyle eş değerdir. Nitekim sonraki şiirin başlangıcı olan “Gün Yalım”ndaki ben (özne) bir sürüngene dönüşecektir. Bu nedenle “Gün Yalım” ardından “Belkim bir kertenkeleydim” şiiri, kimlik bunalımının eserdeki ilk gösterenidir.

Belkim bir kertenkeleyim  
piç edilmiş bir yağmurun serini  
bir güzelin çirkiniydim  
çirkinlerin en güzeli  
yeşil koşa güneşlerin gölgesi  
ben en hızlı yeşiliydim  
kurbağa yarışlarında annemin (2022: 44).

“Belkim Bir Kertenkeleydim” şiirinde, şiir öznesi ben, sürüngene dönüşür bu sürünme hali “kertenkele-i-di-m” ile geçmiş zamanda “böyleydim”i imler. Böylece şiir uyumsuz olma, ayağa kalkamama fakat yaşamaya devam etmeyi ilk mısradaki yer alan ben ve sürüngen öznelerini birleştirerek aktarır. Şiir öznesi ben’in aynı şekilde görünmesi her bent başında yinelenir. Beş bent şeklinde kurgulanan şiirde “Belkim bir kertenkeleydim” dizesi belirsizlikle kendinin farkına varmaya çalışan bireyin tanımlanma cümlesidir. Bu dize, şiir öznesinin hem sürüngene dönüşümü ya da sürüngen olma ihtimalini hem de doğadaki canlının büyük dünyadaki küçük yerine işaret eder. “Kertenkele, güneş, yağmur, kurbağa” ifadeleri şiirin doğa ile varlık arasındaki bağıntısını açıklar. “Bir naraydım kimse bilmez nereden” ifadesi de toplumsal düzende önemsenmeyen ferdin, aşağıda yer almasına, sürüngen gibi yaşamaya mahkûm edilmesine ve bununla ilgili hiçbir ses çıkmamasına karşı duruştur. Böylece bireyin sesinin duyulmamasının tepkisi dile getirilir. Şiirin devamında “çatal matal” ifadesiyle başlayan dizelerde şiir öznesi modern dünyanın gereçlerini metalaştırır. Ne olduğunu aramaya devam eder.

“Bin dereden bir kendimi getirdim” dizesi arayışının, geldiği yerin, yaşama devam eden küçük insanın serüveninin portresini çizer. Üçüncü bentte “dük çalar hırsızlanmış polisler” dizesi asayiş sağlayan, düzeni tesis eden devlet yapısına eleştiridir. “Rus cenginde çağanozdum bir zaman” dizesi de sosyalist düzeni ve şiir öznesinin bir zamanlar olduğu hâli niteler. Şiir öznesi diğer bentte “sur dışında ben oturur ağlardım” dizesiyle dışlanmışlığı, bendin sonunda yer alan “fildişinden bir kuleydım yıktım kendimi” dizesiyle aynılaşmayı, son bentte “bilmem hangi keloğlanın fesiyim” ve “belkim belki bile değildim” dizeleriyle silikleşmeyi, belirsiz kalmayı yaşanan dünyada izinin, sesinin, varlığının yer almamasını hiçlik ile birleştirerek aktarır.

sen miydin o yalnızlığım mıydı yoksa  
kör karanlıkta açardık paslı gözlerimizi  
dilimizde akşamdan kalma bir küfür  
salonlar piyasalar sanat sevicileri  
derdim günüm insan içine çıkarmaktı seni  
yakanda bir amonyak çiçeği  
yalnızlığım benim sidikli kontesim  
ne kadar rezil olursak o kadar iyi (2022: 48).

Kitaba adını veren “Sevgi Duvarı”nın sekizer dizelik her bendini birer birim olarak değerlendirmek uygun düşer. Her birim ilk ikisi olumsuz, üçüncüsü olumlu anlam içeren şu dizelerle biter: “Ne kadar rezil olursak o kadar iyi / Ne kadar kötü kokarsak o kadar iyi / Ne kadar yalansız yaşarsak o kadar iyi” (2022: 31). Şiirdeki “ben” en yalın ve en ilkel yaşamayı bile içinde yaşanan düzenden çok daha üstün görür (Gülgen Börklü, 2012: 95). Şiir öznesi tekrarlanan dizelerde rezil olmanın sıradanlığını ve kötü kokmanın artık duyumsanmadığını ifade eder. Böylece alışılmamış bağdaştırma ile kötü kokunun da rezil olmanın da kanıksandığını ve bu durumdan kimsenin rahatsız olmadığını aktarır. Yalnızlıkla birlikte şekillenen şiirin teması sevgilinin olmadığı yerde bir dost/arkadaş şeklinde kurgulanırken “sidikli kontes” ile somutlanır. Zıtlıklar, şiir öznesinin yalnızlığı tanımlamasında önemlidir. “Amonyak çiçeği” ile “sidik” kelimelerin art arda kullanımları temiz ve kirli olanın aynı şeyde -yalnızlıkta- birleştiğinin gösterebilir. İkinci bentte “yalnızlık” kişileştirilir ve “süpürge saçılım” ifadesiyle şiir öznesi yalnızlığını kadınlaştırır. Şiir öznesi kokuşan, çürüyen düzeni eleştirir. Çürümenin yanında insanın sevgi duvarını aşma ihtimali şiirdeki umudu gizli tutar. Çünkü işçinin ve emekçinin temizliği ile bunları görmeyen sıradan bireyin yalnızlığı ancak duvarın aşılmasıyla giderilir. Cioran (2016) melankoli ve bayağılık arasında zıtlık kurarak hayaller kuran hınç ile benlikteki sıklıkların -önceden belirlenmiş bir ölçüye uya-



rak- çatıştığı o zıtlığın önünde en keskin çelişkilerin köreleceğini ifade eder. “Sevgi Duvarı” şiirinde şiir öznesi bu çelişkilerle mücadele ederek duvarı aşar. Duvarı aştığında ise kirli, sidikli, süpürge saçlı yalnızlığı geride kalacaktır. “Yalnızlığım benim çoğul türkülerim” (2022: 49) ile “ben” “biz”e tekil yalnızlık ise çoğul türkülere evrilir.

Yetti bu ölüsü elektrikli şehir  
Nasıl öyle helô duvarları gibi  
Ayıp yemişler veren bu ağaç  
Amerikan yardımıyla başladı sabah  
Kornalı saatlerin gözünden  
Uğradı buluş-cinli bir gök  
Afrikaları dolanıyorum her çişe kalkışta  
Zenci hamallar taşıyor başlarında  
Otuziki kısımlık uykularımı (2022: 58).

“Deliliğe Övgü” *Dost* dergisinin dördüncü sayısında 1958 yılında yayımlanır. Bu şiirde Türkiye’nin siyasî yönünü belirleyen Marshall yardımı eleştirilir. Çünkü bu yardımla birlikte üretimin yerine daha ucuza alma fikri, yönetime hâkim olur. Amerikan emperyalizminin eleştirildiği şiirde Can Yücel, Erasmus’un 1509 yılında yayımladığı “Deliliğe Övgü” kitabına atıf yapar. Deliliği normallik olarak algılayan şiir öznesi ilk üç dizede yaşadığı gerçek dünyasından bahseder. Bu dünya ayıp yemiş veren ağaçlarla doludur. Var olmayı ve kök salmayı niteleyen ağaç meyvesiyle ayıplanır çünkü Türkiye bu yardımı kabul ederek kendi ürününü ayıplı hale getirdiğini kabul eder. Bu nedenle ikinci üçlükteki buluş-cinli bir gök Amerika yardımıyla aydınlanır. Aydınlanan gök bize ait değildir ve olmamalıdır. “Afrikaları dolanıyorum” ifadesiyle de şiir öznesi, Amerika’nın Afrika kökenli insanlara yaptığı ayrımcılığı hatırlayım eksenine taşır. Bu hatırlama yardım nedeniyle ülkeye giren Amerikan askerlerinin ve yönetiminin, sömüren tarafını ortaya koymak için kullanılır. Nitekim dördüncü bölümde “kadın ve yüz puntolu herif” tanımlamaları Amerika’nın gizli yüzünü sembolize eder. Şiirin son bölümünde şiir öznesi, bu tespitlerini görüp akıllı davranan bireylerin karşısına deliliğin normallliğini koyar ve böylece Erasmus’un “Deliliğe Övgü” kitabına imgeler yoluyla göndermelerini tamamlar.

Yeraltı günleri bunlar  
Kör yılı köstebek ayı  
Siyah önlüklü bir güneş  
Ayazda okula gidiyor  
Dizilmiş danaburunları iki keçe

Islıklıyorlar bebeyi  
Çepeçevre boynumda sıçandışi bir bahçe  
Oynuyorlar iki Roma bir Paris bir Peking  
Karım en çok soğuk harbi seviyor  
Çocuklarımızdan  
Yaşamların kapısında kuyruk olmuşuz  
Önde emirleri memede piçler sütsüz analar (2022: 64).

“İnsan Resmi” şiirinde şiir öznesi tarafından İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde var olan bunalımda silikleşen ve yok sayılan bireylerin portresi çizilir. “Siyah önlüklü güneş” doğmaya mecbur olan günün büründüğü hâli imler. “Sıçan dişi bir bahçe, karım en çok soğuk savaşları seviyor” tanımlamaları yaşanan çağın ve dünyanın yozlaştığının gösterimidir. Çünkü bir diğer dizelerde Roma, Paris, Pekin şehirleriyle bu insan resminin bütün dünyada aynı yozlukla yer aldığını gösterir. “Yeraltı, köstebek” gibi ifadelerle yeryüzünün siyah önlüklü güneşi birleştirilir. Yeraltı da yer üstü de karanlık, gizli ve müphemdir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında süregelen soğuk savaş dönemi ise dünyada yarattığı güven sendromuyla şiirde yer alır. Psikolojik olarak travmalarla çizilen insanın resmi teknolojik gelişmelerle yeni bir çehreye sahip olur. Şiir öznesi “İnsan Resmi” ile yaşadığı dönemin travmalarını yaşayan bireyin her gün doğan güneş ile tekrar mücadeleye giriştiğini “memeli piçler, usülsüz dilekçeler” gibi ifadelerle bu döngünün sürekliliğini aktarır.

Kırılan bir çaydanlıktı biz öyle sandık  
Ya da bir yıldız uyanmış sonra uyanıvermiş  
Öyle şaşılası bişey ki şaşmadım bile  
Sen söyledin Türkçe yüzermiş Capon balıkları  
Sen hep böyle güneşli yalanlar söyle  
Ben toplarım parçalarını  
Kırk yılın Halimesi böyle bir güvercin  
Oturup ağda yapsın düpedüz Devrim  
Bu bir değil iki değil dördüncü bacağı  
Halime kopardıkça dünya yenileniyor  
Bu el yeni abeceleyle yazılmış bir el  
LAİK bir bacağı sıvazlıyor  
Komşular kibar evler dağa çıkmışlar dünden.  
Biz de Halimeyle vatanı sürüyorduk. Dışardan hariciyelili bir ses:  
(Affedersin! Affedersin! Affedersin! Yangın merdiveniniz yanıyor!)  
Ne bu curcuna be! Gözünü kapan gelmiş! İyi ya

Dedim, kapattım pencereyi. Biz de çaydanlık kırıldı sandık!  
Kırk yılın Halimesi böyle bir güvercin  
Oturup ağda yapsın düpedüz Devrim (2022: 67).

“Danton’un Çaydanlığı”nda birimleri bağlayan nakarat dizeleriyle birlikte toplam beş ayrı birim belirlemek mümkündür. “Danton”, “Devrim” ve “Çaydanlık” imgeleriyle kurulan ve Türkiye’deki devrimci zihniyetin yerden yere vurulduğu “Danton’un Çaydanlığı” ilk kez *Dost* dergisinde 1958 yılında yayımlanır (Gülgen Börklü, 2012: 100). Şiir öznesi “biz” devrimi kırılan bir çaydanlık sandık diyerek devrim düşüncesini ortaya koyar, çaydanlık ile sembolize edilen devrimin aslında gerçek bir devrim olmadığını ironisini yapar. Doğal olarak, “*Türkçe yüzen capon balıkları şaşılmalı bir şey şaşmamak*” ve “*Kırk yılın Halimesi böyle bir güvercin, oturup ağda yapsın düpedüz devrim*” ifadesiyle şiir öznesi devrimin yaşadığı çağda olmamasına eleştiri getirir. Şiir öznesi gerçek bir devrimin ne olmadığını, birbirinden kopuk tanımlamalarla bütün şiirde yineler. Aynı zamanda şiir devrim yaptığını iddia eden bütün yöneticileri Halime’nin gündüz vakti yaptığı ağda ile eşler. Bu eşleme toplumsal aksaklıkların giderilmemesinin *güneşi yalanlar* altına gizlemenin eleştirisinin gösterenidir. Şiir öznesi yaşadıklarına karşı serbestleşmiş ve yaşayacaklarına karşı meraksız bireyin bütün yollarını ve sınırlarını yıkar. “Dedim, kapattım pencereyi. Biz de çaydanlık kırıldı sandık!” cümlesiyle sanma eylemi ile yaşanan şeyin gerçekliği arasında sıkışır.

Ellerimde bir göztaşı, gözlerim boş gidiyordum  
Ne bileyim, bir damlanın böyle deniz olduğunu  
Şaştım, mavi bir fal gibi açılınca önümde  
Giritli bir ölümüm varmış, bir balıkçı fitil gibi  
Patlayacakmış avucunda otuz çubuklu gençliğim  
Üç günde mi desem, üç gökte, üç kulaçta mi  
Ben ki, o camgöbeği çiçekler açan ağaç

...

Ne bileyim, bir türkünün böyle Veysel olduğunu  
Açıldım, çıkmaz bir sokak gibi, kapanınca denizde (2022: 70).

“Ellerimde Bir Göztaşı” ilk kez *Dost* dergisinin yirmi dokuzuncu sayısında 1960 yılında yayımlanır. Şiir öznesi ben elindeki göz taşı ile gözleri boş şekilde yola çıkar. Şiir öznesi ilk dize itibarıyla kendi benliğinin boşlukta olduğunu ifade eder. Bilinmezlik ve boşluk arasında bir damla yerin deniz olma ihtimalini görerek bir türkünün Âşık Veysel olmasını ve bu şekilde denize, türkülerle karışarak kaybolmayı anlatır. Şiir öznesi denizi ve türkülerini yaşadığı dönemdeki insanlarla eşler. Alt metinde yer alan yalnızlık duygusu, “ben, sim-

siyah, korku, yavrulayan yalnızlık” gibi ifadelerle ortaya çıkarılır. Metin denizin büyüklüğü ve sonsuzluğu ile Âşık Veysel’in türkülerinden taşan insanın ebediliğini birbirine benzetir. Çünkü bireyin kendini bulması ancak kendine dönüşüyle mümkündür. Yaşadığı toplumdan dışlanmış, sürüklenmiş bireyin trajedisi kendi köküne ait bir izle sonlanır. Bilinmezlikle başlayan şiir Âşık Veysel’in anlam dünyasıyla bir “şey” olur.

Uzun sulardan tirenler kalkıyor  
Islak bir istasyona iniyorum akşamları  
Adım başında bir gaz`te ölüsü  
Bozuk bir şemsiye gibi kapanıyor gün  
Ve bir kapı açılıyor  
Senin iki kanatlı kapın  
Ne benim yalanlarım ne de bu haftalarca yağmur  
Kimseler yıkayamaz ellerinin beyazlığını (2022: 85).

“Nuhun Kızı” ilk kez *Dost* dergisinde 1960 yılında “Lady Noah” adıyla yayımlanır. *Sevgi Duvarı* şiir kitabındaki birçok şiirde olduğu gibi şiir öznesi ben önce distopik öğelerle kurduğu mekânını tespit eder. Şiir öznesi ıslak bir istasyondadır ve yalnızdır. Zaman akşamdır, günün kapandığı saatlerdedir. Şiir öznesi kendi distopyasını yaratır. Bu distopya yalnızlıkla, yağmurla, insanların sadece vardığı fakat kalıcı olmadığı “istasyon” imgeleriyle aktarılır. Gün bozuk bir şemsiyedir ve kapanır, yerlerde eski gazeteler vardır ki bu gazeteler ölümü niteler. Karanlık olarak şekillenen mekânda tek umut bilinmeyen sevgilinin ellerinin beyazlığıdır. Karanlık yağmurla, istasyonla, bozuk şemsiyelerle aktarılırken beyazlık şiir öznesine açılan kapılarla tanımlanır. Bireyin karanlığı sevgilinin aydınlık ellerinin düşüncesiyle sonlanır.

Havalar önceleri hep havai maviydi  
Senle yeşil Londra’nın kurumlu karanfili  
Senle İskender oldu puştların en rezili  
Kördoğruyu yalanın kılıcıyla kestiydi

Oscar’ın istakozu terleyen iseviydi  
Şampanya göllerinde Celilelerle teni  
Sonra sular karıştı vadikarayla seni  
Küreklerle götüren tek kürekli seviydi

Parmaklıklardan gördüm gören parmaklarını  
Körkütük bir masanın tahtaları üstünden

Teker teker toplarken ekmek ufaklarını

Kuşların pislediği sabahlarda ben buydum  
Bir dilim ekmek buldum Tayt yolundan geçerken  
Tanrıyı bulmuş gibi öpüp başıma koydum (Yücel, 2022, s. 88)

“Oscar Wilde’e” şiirinde şiir öznesi ben, sen ve Oscar Wilde sarmalı şekildedir. Oscar Wilde’in duruşuna, sanatına saygı göstergesi olan eserde şiir öznesi Oscar Wilde’in cinsel yönelimi nedeniyle kabul görmemesini eleştirir. “Terleyen İsevî, Celileler, Şampanya gölleri, Oscar’ın ıstakozu, tek kürekli sevi” gibi ifadeler sanatkarın yaşamı algılayış biçimine atıfta bulunur. Bu yaşam şekli çağına aykırıdır ve bu nedenle şiirin diğer mısralarında sanatkarın hapis hayatını anlatır ve ön yargıların birçok şeye engel olduğunu aktarır. Şiir öznesi Oscar Wilde’in kişiliğinin farklılığını, sanatının yüksekliğini olumlarken, sanatçıya gösterilen tepkinin, ön yargının eleştirisini yapar.

Deniz öyle yakın ki korkunç kalabalığıyla  
Dost yakamozları bile unutup  
Koşuyorum yengeçler gibi kendime doğru  
Kumun üstünde yazılarla ayak izlerim  
Belki de ben ömrümde ilk defa bu gece şairim  
Ne köy ne kent olurmuş yalnızlıktan öğrendim  
Şimdi çiy kuşu ötsen de biliyorum gayri  
Poyrazın er geç kumları dümdüz edeceğini (Yücel, 2022, s. 95)

“Yengeçvari” şiirinde toplumsal anlamda eleştiri ve ironi vardır. Şiir öznesi yengeç gibi bir hayvanın sevgisinden ziyade hayvanla sembolik dizgede bazı bağlantılar kurar. Yengecin hep tek yönde ilerleyebilmesi, hem karada hem suda var olabilmesi imgesel şekilde şiire taşınır. Aynı zamanda hayvanın normal varlığıyla hayatın içindeki mevcut yengeçleri eleştirir. “*Koşuyorum yengeçler gibi kendime doğru*”. Kendine doğru ve tek yönde koşmaya mecbur olan yengeç, insanın kendi içindeki yolculuğunda sadece bir açıdan kendine bakabildiğinin eleştirisini yapar. Şiir öznesi ben, yengeç ile kendini eş güdümlenerek kendi yalnızlığının sonsuzluğunu ve bunu yaşayarak öğrenmesini aktarır. Bu bağıntıyla birlikte *Sevgi Duvarı*’nın genel bütün şiirlerinde normlardan kurtulmanın olanaksızlığını algılayan bireyler için yaşam çıkmazlaşır; değişimsizlik ve edimsizlik yaşanan sıkıntıyı daha da derinleştirir. Umudun beklentiye dönüşen içeriği, umudun eylemsizliği ile bir çıkar yol arayışına girilir. Bu noktada olumlu-olumsuz / iyi-kötü / umutlu-umutsuz / bilinç-bilinçsizlik bağdaşımında varlık sorgulanır (Eliuz, 2013: 86). Verilmiş

olanın dışına çıkmama ve yaşanan olanaksızlıklar, içe kapanma hali olarak dışa yansır.

### **Sonuç**

Hermeneutik kuramı, edebiyat yapıtının bir yorum nesnesi olarak nasıl ele alınması gerektiğini imler. Bu bağlamda Can Yücel'in *Sevgi Duvarı* şiir kitabından seçilen şiirler nesnel tını anlama ve anlamlandırma açısından önemlidir. Hermeneutik anlama konusu metni yazardan bağımsız bir noktaya yerleştirir. Döneme, tarihi arka plana ve sosyolojik düzen ağına erişebilmek metnin anlam dünyasıyla mümkündür.

*Sevgi Duvarı*'nda bir öfkeye bulanma hali mevcuttur fakat bu öfkeye bulanma durumu kötü bir bulanma değil, bulanık değil, net bir bulanma durumudur. Şiir öznesi düzene, devinimsizliğe, bir şeylerin değişmemesine başkaldırır ve olumsuz biçimde "düzen" şeklinde adlandırılan fakat "kaos" olan her şeyin çözüldüğü olumsuzluğa doğru gittiği süreci metne taşır. Şiir öznesi bazen bir kişiyle bazen mevcut hükümet sistemiyle, bazen otorite adı altındaki bir kurumla bazen hapisanedeki gardiyanla bazen sokaktaki bir derebeyiyle ya da derebeyini ödünçleyen bir külhanbeyiyle sürekli ironi kurar. Şiir öznesinin tüm şiirlerde yaşam ile mücadelesi mevcuttur. Bu mücadele daha çok otorite gibi görünen fakat baskı ile şekillenen orantısız güce karşı olan mücadeledir.

İnsanı ve tinselliği sanat yapıtları aracılığıyla anlama etkinliği, içsel yaşanmışlıkla, yaşantıyı yeniden üretici/oluşturucu/kurucu halleriyle şiir katmanlarında görünür kılar. Emek, özgürlük, sevgi, umut başkaldırı karşısında sosyal adaletsizlik, sosyal adaletsizliğin alt başlığı otoriteye karşı bir duruş baskı ve özellikle başkalaşma/metalaşma yani değer dizgesinin çözümlenerek öznelere de nesnelere hayatının içerisinde dâhil olması durumu *Sevgi Duvarı*'nın sevgiden duvar dışına itilmeye varan şeylerin bütünü olduğunun gösterenidir.

### **Kaynakça**

- Akın, Enis (2006). "Güzelde Tutunamayan Şair: Can Yücel". *Varlık*, 1181: 52-60.
- Cioran, Emil M. (2012). *Çürümenin Kitabı*. Çev. Haldun Bayrı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Eliuz, Ülkü (2013). "Bunaltı ve Varlık Sıkıntısı: Murathan Mungan'ın Kibrit Çöpleri". *Erdem*, 65(1): 81-95.

Gülgen Börklü, Jale (2012). *Can Yücel'in Hayatı, Edebî Çevresi ve Şiirlerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özlem, Doğan (2011). *Hermeneutik ve Şiir*. İstanbul: Notos Kitap.

Yücel, Can (2022). *Sevgi Duvarı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

“COPE–Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

**Etik Kurul Belgesi:** Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

**Çıkar Çatışması Beyanı:** Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

*The following statements are made in the framework of “COPE–Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:*

***Ethics Committee Approval:*** *Ethics committee approval is not required for this study.*

***Declaration of Conflicting Interests:*** *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*